Каліновська Вікторія

студентка групи ПР-12

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРАВОСУДДІ: ПЕРЕВАГИ, РИЗИКИ ТА ПРАВОВІ МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ

Сучасний розвиток цифрових технологій суттєво впливає на всі сфери суспільного життя, і судова система не є винятком. Одним із найважливіших напрямів цифрової трансформації сьогодні є використання штучного інтелекту у правосудді. Штучний інтелект — це система алгоритмів та програм, здатних аналізувати великі масиви даних, робити висновки, прогнозувати результати та виконувати окремі функції, які раніше здійснювала лише людина. У сфері правосуддя технології штучного інтелекту дедалі активніше застосовуються для автоматизації документообігу, аналізу судової практики, прогнозування результатів справ та допомоги суддям у підготовці рішень. Водночас використання таких технологій викликає численні дискусії щодо допустимих меж їх застосування, ризиків для прав людини та можливих загроз незалежності судової влади.

Однією з головних переваг використання штучного інтелекту у правосудді є підвищення ефективності роботи судової системи. Судові органи часто стикаються з надмірним навантаженням, великою кількістю справ та тривалими строками розгляду. Використання автоматизованих систем дозволяє значно скоротити час на опрацювання документів, пошук судової практики та аналіз законодавства. Алгоритми можуть швидко знаходити аналогічні справи, систематизувати інформацію та допомагати у формуванні проєктів судових рішень. Це дає можливість суддям більше уваги приділяти безпосередньому аналізу обставин справи та забезпеченню справедливого розгляду.

Ще однією важливою перевагою є забезпечення більшої єдності судової практики. Штучний інтелект здатний аналізувати тисячі судових рішень та

виявляти типові підходи до вирішення певних категорій справ. Завдяки цьому зменшується ризик ухвалення суперечливих рішень у схожих ситуаціях. Для правової системи це має велике значення, адже принцип правової визначеності передбачає однакове застосування норм права до подібних правовідносин. Використання цифрових технологій також може сприяти підвищенню прозорості правосуддя та доступу громадян до судових послуг.

У багатьох країнах світу вже активно використовуються елементи штучного інтелекту у судовій діяльності. Наприклад, у США застосовуються системи прогнозування ризику повторного правопорушення, які допомагають суддям під час визначення запобіжних заходів або покарання. У Китаї функціонують так звані «інтернет-суди», де окремі процесуальні дії здійснюються в електронному форматі із використанням автоматизованих систем. У країнах Європейського Союзу також активно впроваджуються цифрові технології для аналізу судової практики та автоматизації адміністративних процесів у судах.

В Україні питання впровадження штучного інтелекту у сферу правосуддя також поступово набуває актуальності. В умовах цифровізації державного управління та розвитку електронного судочинства використання сучасних інформаційних технологій стає необхідною умовою ефективного функціонування судової системи. Уже сьогодні в Україні функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, електронний суд та автоматизований розподіл справ між суддями. У перспективі можливе подальше впровадження інтелектуальних систем для аналізу судової практики та підготовки процесуальних документів.

Однак поряд із перевагами використання штучного інтелекту існують і значні ризики. Одним із найбільших є проблема упередженості алгоритмів. Штучний інтелект працює на основі даних, які були закладені під час його навчання. Якщо ці дані містять помилки, дискримінаційні підходи або викривлення, система може відтворювати несправедливі рішення. Наприклад, у деяких країнах уже виникали ситуації, коли алгоритми

демонстрували упереджене ставлення до окремих соціальних груп. Це створює серйозну загрозу принципу рівності всіх перед законом і судом.

Іншою проблемою є недостатня прозорість роботи алгоритмів. Часто навіть розробники не можуть повністю пояснити, яким чином система дійшла певного висновку. У правосудді така ситуація є особливо небезпечною, оскільки кожне судове рішення повинно бути мотивованим і зрозумілим для учасників процесу.Якщо рішення фактично ухвалюється на основі рекомендацій алгоритму, який неможливо перевірити чи пояснити, це може порушувати право людини на справедливий суд.

Важливим ризиком також є можливе зниження ролі судді у процесі здійснення правосуддя. Суддя повинен не лише формально застосовувати закон, а й оцінювати конкретні життєві обставини, враховувати принципи справедливості, гуманності та розумності. Штучний інтелект не здатний повністю замінити людське мислення, моральну оцінку та внутрішнє переконання судді. Надмірна залежність від автоматизованих систем може призвести до формалізації правосуддя та втрати індивідуального підходу до кожної справи.

Окрему увагу слід приділити питанням захисту персональних даних та інформаційної безпеки. Судова система оперує великою кількістю конфіденційної інформації, зокрема персональними даними учасників процесу, матеріалами кримінальних проваджень та іншими чутливими відомостями. Використання цифрових технологій потребує належного рівня кіберзахисту та чітких гарантій недопущення витоку інформації або незаконного доступу до неї.

Саме тому використання штучного інтелекту у правосудді повинно мати чіткі правові межі. Передусім штучний інтелект має залишатися допоміжним інструментом, а остаточне рішення у справі повинен ухвалювати суддя. Людина повинна зберігати контроль над процесом здійснення правосуддя та нести відповідальність за прийняте рішення. Також необхідно забезпечити

прозорість алгоритмів, можливість перевірки їх роботи та дотримання принципів недискримінації.

Міжнародні організації вже приділяють значну увагу регулюванню використання штучного інтелекту. Зокрема, Рада Європи та Європейський Союз розробляють етичні принципи застосування штучного інтелекту у судовій системі. Серед основних принципів визначаються повага до прав людини, забезпечення справедливості, прозорість алгоритмів, недискримінація та контроль людини над автоматизованими системами. Для України врахування міжнародних стандартів є особливо важливим у процесі подальшої інтеграції до європейського правового простору.

Отже, штучний інтелект має значний потенціал для модернізації судової системи та підвищення ефективності правосуддя. Використання сучасних технологій може сприяти скороченню строків розгляду справ, забезпеченню єдності судової практики та покращенню доступу громадян до суду. Водночас застосування штучного інтелекту пов’язане з серйозними ризиками, серед яких упередженість алгоритмів, непрозорість їх роботи, загроза порушення прав людини та надмірна автоматизація правосуддя. Саме тому впровадження таких технологій повинно здійснюватися поступово, із дотриманням чітких правових та етичних стандартів. Штучний інтелект не може повністю замінити суддю, оскільки правосуддя потребує не лише технічного аналізу, а й людського розуміння справедливості, моралі та відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов О. А. Правове забезпечення розвитку технологій штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2023. № 1 (44). С. 9–24.

2. Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі : схвалена Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) 3–4 груд. 2018 р. URL:

https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c

3. Калюжний Р. А., Пархоменко Н. М. Правові аспекти використання штучного інтелекту у сфері правосуддя. *Юридична наука*. 2023. № 2. С. 45–52.

4. Ковальчук І. В. Цифровізація судової системи України: перспективи та ризики. *Право України*. 2024. № 5. С. 112–119.

5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text

6. Чудик Н.О. Етико-правові аспекти впровадження систем штучного інтелекту: балансування технологічного прогресу та фундаментальних прав людини в умовах цифрової трансформації суспільства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 3. С. 42-47

7. Чудик Н.О., Колесніков А.П., Канюка В.Є. Інституційно-правові детермінанти модернізації єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в умовах цифрової трансформації правосуддя. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 1. С. 55-61

8. White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust. European Commission. 2020. URL: https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en